
УДК 371.134:614.2

Христина КОЗАК,
Чортківський державний медичний коледж,
м. Чортків

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

У статті обґрунтовано необхідність формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи на засадах деонтологічного підходу. Професійну ідентичність майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи розглянуто як інтегральну властивість особистості, яка відображає тотожність з самим собою, власними професійними і життєвими орієнтирами. Запропоновано вивчати професійну ідентичність на основі виокремлених компонентів – ціннісно-сислового, когнітивно-комунікативного, суб'єктно-діяльнісного, емоційно-рефлексивного.

Ключові слова: майбутні молодші спеціалісти сестринської справи, професійна ідентичність, структурні компоненти, етико-деонтологічні принципи, норми та цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах масштабної модернізації сучасної медичної освіти, професійний розвиток майбутніх медичних сестер є одним із головних напрямів удосконалення підготовки студентів у медичних коледжах. Він розглядається як процес безперервного, цілісного розвитку особистості, що передбачає опанування професійними знаннями, вміннями і практичними навичками, формування різних видів компетентності у професійній підготовці

© Козак Х.

майбутніх фахівців сестринської справи [1]. Успішна адаптація молодих фахівців у професії є можливою за умови усвідомлення студентами можливостей становлення професійної ідентичності, що характеризує їхню готовність активно здійснювати процес трансформації власної професійної ідентичності. Дослідження проблем професійної ідентичності в наукових дослідженнях опирається на багатий історичний досвід філософського осмислення проблем самосвідомості, пізнання людиною самої себе. У найзагальнішому розумінні ідентичність передбачає усвідомлення приналежності об'єкта (суб'єкта) до іншого об'єкта (суб'єкта) як частини і цілого, особливого і загального. Ключовою характерною ознакою і підставою розуміння цього поняття є тотожність самому собі [2, с. 25]. З цього випливає, що ідентичність визначає взаємини двох або декількох взаємопов'язаних між собою сутностей так, що проголошує їхню тотожність або рівність [3, с. 122]. Історична еволюція проблематики ідентичності на різних її рівнях простежується в філософських, психологічних та соціологічних наукових пошуках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Теоретичну основу досліджуваної проблеми закладено в працях М. Абдуллаєва, Н. Антонова, А. Борисюк, Г. Гарбузова, О. Єрмолаєвої, Є. Конєва, Г. Ложкіна, Ю. Поваренкова, Є. Чорного, Л. Шнейдер. Професійна ідентичність розглядається вітчизняними та зарубіжними науковцями як основа сенсу життя людини (К. Абульханова-Славська, Г. Вайзер, В. Петровський, В. Франкл), як складова структури образу світу (І. Ханіна, Л. Шнейдер), спосіб виконання життєвих завдань (Е. Еріксон), як досягнення за допомогою професії певного стилю життя (Л. Мітіна, Л. Орбан-Лембрик) тощо. Науковцями розглядається професійна ідентифікація (В. Злишков, В. Сафін та ін.), умови розвитку професійної ідентичності (І. Дружиніна, Н. Євтєшина, В. Павлюх, І. Хамітова, Н. Чепелева та ін.). Незважаючи на великий обсяг теоретичних та емпіричних досліджень професійної ідентичності, нині в питанні компонентів професійної ідентичності допоки не вироблено єдиної позиції, відсутнє відображення об'єднувального чинника інтегральних характеристик і цілісної структури професійної ідентичності.

З огляду на зазначене, **мета статті** полягає у визначенні та характеристиці структурних компонентів професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати аналізу змісту поняття професійної ідентичності особистості в сучасних наукових дослідженнях дають підстави розглядати професійну ідентичність як динамічне утворення, феномен, що розвивається в процесі професійного становлення та сприяє самореалізації особистості, зокрема, усвідомленню себе представником певної професії та професійної спільноти. Професійна ідентичність є характеристикою суб'єкта праці, зумовлює цілісність, тотожність і визначеність у професії, сприяє фаховій адаптації та ефективному кар'єрному зростанню, базується на професійній компетентності, придатності.

У межах статті важливими концептуальними моментами є прийняття певних позицій щодо професійної ідентичності:

1) професійна ідентичність є феноменом самосвідомості особистості (відбиває уявлення людини про те, якою вона повинна бути, що має вміння робити і яким чином поводитися в професійній спільноті для того, щоб бути ефективнішою у своїй професії) і має властивості особистісної ідентичності;

2) професійна ідентичність пов'язана з груповим членством (певна мала/велика професійна група), тому має властивості соціальної ідентичності: у ході професійного становлення суб'єкт ідентифікує себе або з представниками його професії, що володіють відповідними професійними якостями, або з самим собою як професіоналом на певних стадіях розвитку (йдеться про самовизначення в соціальній групі);

3) професійна ідентичність формується в процесі професіоналізації;

4) становлення професійної ідентичності опосередковано поетапним розвитком особистості професіонала.

Допоки не завершені теоретичні дискусії щодо змістового визначення явища професійної ідентичності, дещо складно наповнювати змістом прикладний аспект зазначеної проблеми. Водночас зрозуміло, що освітня система повинна забезпечувати підготовку фахівців "завтрашнього дня". І підґрунтям для їхньої успішної професійної

діяльності повинна бути не лише професійна компетентність (результат набуття професійного досвіду), а й професійна ідентичність (результат виховання особистості професіонала).

Спробу структурувати різноманітні характеристики професійної ідентичності медичних працівників з урахуванням окреслених чинників здійснила у своєму дослідженні А. Борисюк, виокремивши когнітивний, емоційно-ціннісний та мотиваційно-ціннісний компоненти. Авторка зазначає, що когнітивний компонент реалізується за допомогою самопізнання і розуміння і до його складу входять професійні знання і переконання, які виявляються як образ професії, образ професіонала, професійні смисли. Емоційно-ціннісний компонент формується в результаті самоототожнення і охоплює ставлення до професії та професійну самооцінку. Мотиваційно-ціннісний компонент розкривається за допомогою процесу самореалізації й охоплює такі елементи: навчально-професійні цілі і плани, професійна позиція, професійні установки та професійні очікування [2, с. 212].

У професійній самосвідомості студентів медичних коледжів, ідентичність особистості, на думку К. Добровольської, має важливе значення, яке окреслюється в трьох аспектах:

1) когнітивний: образ Я (самоідентичність) охоплює реальне та ідеальне Я і відображає основні характеристики звичного самосприйняття студентів;

2) емоційний, у межах якого ідентичність охоплює дві складові: публічна ідентичність (реакція інших на поведінку особистості) і соціальна (уявлення інших про особистість). Однак розбіжність між реальним та ідеальним образами спричинює позитивні (розвиток особистості) та негативні наслідки (різні внутрішньо особистісні конфлікти і девіантна поведінка). Бажання наблизитися до ідеального образу породжує мотивацію до дії, створення іміджу. Якщо з якихось причин ідеальний образ не актуалізується, то автоматично знижується самооцінка студентів;

3) поведінковий – студенти відчують задоволення від обраної професії й у цьому виявляється їхня індивідуалізація, власний вибір [4, с. 133].

Подібної думки дотримується Н. Авдоніна, яка основними аспектами явища професійної ідентичності виокремлює: чинник психологічного благополуччя особистості; інтеграцію особистості та соціальної ідентичності в професійній реальності; результат професійного самовизначення особистості за допомогою образу “Я” [5, с. 129].

Розглядаючи психологічні умови становлення професійної ідентичності майбутніх медсестер, М. Попіль та І. Галян у структурі професійної ідентичності виокремлює три компонента: когнітивний, емоційний, поведінковий. Когнітивний компонент розкривається за допомогою уявлень майбутнього професіонала щодо своєї ефективності, професійно-важливих якостей, поведінковий компонент представлений поведінковими складовими, а емоційний – охоплює самооцінку [6, с. 134]. З ними погоджується й Є. Єгорова, яка також розглядає професійну ідентичність як трикомпонентне утворення, до складу якого входять когнітивний, мотиваційний і ціннісний компоненти. Авторка зазначає, що, враховуючи гетерохронність розвитку, можливі ситуації, коли одні компоненти виконують провідну функцію, а інші – другорядну, водночас вони діють як цілісне утворення, роль якого полягає в сприянні професійному розвитку особистості [7, с. 357]. Припускаємо, що ці структури необхідно доповнити змістовим і рефлексивним компонентами.

Елементами професійної ідентичності студентів медичних спеціальностей, на думку В. Кульчицького, є потреби, цінності, інтереси, установки, переконання, а також інші компоненти мотиваційної сфери особистості, реалізація яких відбувається в процесі професійного шляху. Урахування мотиваційної сфери у вивченні професійної ідентичності надзвичайно важливе в сучасних умовах на різних рівнях професійного розвитку і становлення, починаючи з освітньої системи. Професійна ідентичність досягається за допомогою відповідних знань і здібностей, які дають можливість для реалізації професійної активності [8, с. 38].

Проаналізувавши структурні одиниці професійної ідентичності, представлені в науковій літературі, припускаємо, що доцільно їх об'єднати в такі компоненти: ціннісно-смісловий, когнітивно-комунікативний, суб'єктно-діяльнісний, емоційно-рефлексивний та

“наповнити” їхній контекст деонтологічним змістом. Складність структури професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи (МССС) зумовила необхідність визначення множинності критеріїв і показників. Критерієм сформованості ціннісно-смыслового компонента є переконання в ціннісних підставах професії медичного працівника та співставлення цінностей професії з майбутньою професійною діяльністю.

Показниками сформованості мотиваційно-ціннісного компонента є:

- 1) усвідомлення необхідності виявляти в діяльності, спілкуванні і взаємодії з пацієнтами норм професійної етики;
- 2) вмотивованість на самовиховання гуманістичної моральної позиції;
- 3) біоетична спрямованість ціннісних орієнтацій.

Оскільки одним з найважливіших аспектів вияву професійної ідентичності є когнітивні самовідображення, які охоплюють уявлення майбутніх МССС про власні можливості, характеристики, якості, то стосовно професійної ідентичності, зміст когнітивно-комунікативного компонента професійної ідентичності виявляється в професійних знаннях. Критерієм сформованості когнітивно-комунікативного компонента є наявність належного рівня біоетичної та деонтологічної теоретичної підготовки майбутніх МССС.

Показниками сформованості когнітивно-комунікативного компонента є:

- 1) біоетико-деонтологічна грамотність;
- 2) адекватна самооцінка засвоєних біоетичних і деонтологічних норм професійної поведінки;
- 3) біоетичний світогляд.

Однак когнітивно-комунікативний компонент професійної ідентичності майбутніх МССС відображає не лише кількість і зміст засвоєних медсестринських та біоетико-деонтологічних знань, а й спрямовує студентів на оволодіння способами діяльності, які забезпечують успіх і результативність майбутньої професійної діяльності. Такі вміння характеризуються сформованістю суб'єктно-діяльнісного компонента професійної ідентичності майбутніх МССС, що визначається за критерієм оволодіння студентами вміннями усвідомлювати, приймати

та проектувати власну суб'єктну деонтологічну позицію як носія професійно-моральних цінностей.

Показниками сформованості операційно-діяльнісного компоненту професійної ідентичності майбутніх МССС є:

1) готовність реалізовувати етичні та деонтологічні аспекти медсестринської діяльності;

2) здатність здійснювати власну діяльність з урахуванням прийнятих у суспільстві моральних і правових норм;

3) оволодіння способами діяльності, заснованих на біоетичних та деонтологічних цінностях суспільства і професійної діяльності.

Професійна діяльність майбутніх МССС неминуче передбачає деонтологічну домінанту, яка реалізується в глибокому розумінні студентами власного професійного обов'язку, високої професійної та морально-етичної відповідальності за якість процесу та результату власної медсестринської діяльності. Саме деонтологічні норми є основним регулятором діяльності майбутніх МССС, забезпечуючи функціонування медицини як соціально-професійної та морально-етичної системи і сфери використання особистісних якостей фахівців медичного профілю як її суб'єктів. Саме тому досить важливим у структурі професійної ідентичності майбутніх МССС є емоційно-рефлексивний компонент, який характеризується спрямованістю студентів на самопізнання і саморозвиток у медсестринській діяльності на основі моральних традицій сучасної медицини та усвідомленого професійного обов'язку. Критерієм сформованості емоційно-рефлексивного компонента професійної ідентичності майбутніх МССС є професійна самооцінка і ставлення до себе як майбутнього медичного працівника на основі норм і принципів медичної професії, залученість студентів у процес деонтологічного розвитку і саморозвитку (активна і зацікавлена участь студентів у процесі деонтологічної підготовки).

Показниками сформованості емоційно-рефлексивного компоненту професійної ідентичності майбутніх МССС є:

1) вміння аналізувати й оцінювати результати власної навчально-професійної діяльності і себе як її суб'єкта (професійна самосвідомість);

2) деонтологічна оцінка образу Я;

---

3) вияв професійних деонтологічно-значущих якостей (милосердя, співчуття, емпатія, альтруїзм, рішучість).

Ґрунтуючись на визначенні структурних компонентів професійної ідентичності, враховуючи виокремлені критерії та показники її сформованості, які перебувають у тісному взаємозв'язку, маємо змогу встановити рівні професійної ідентичності майбутніх МССС:

- продуктивний (рівень усвідомлення),
- оптимальний (рівень освоєння),
- базовий (рівень прийняття),
- початковий (рівень уявлень).

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок.

Таким чином, структурні компоненти професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи згідно з основними морально-етичними і деонтологічними вимогами, які ставляться до професійної діяльності медичних працівників, відображають:

1) гуманізм (дії медичних сестер повинні спрямовуватися лише на благо пацієнтів і не завдавати їм заздалегідь передбачуваної необґрунтованої шкоди);

2) професіоналізм (дії майбутніх МССС повинні ґрунтуватися на досягненнях науки і практичної медицини з питань діагностики, лікування і реабілітації пацієнтів з типовим розвитком патологічних процесів (захворювань, отруень, травм тощо));

3) наукова обґрунтованість (втручання, які здійснюють медичні працівники, не повинні носити експериментальний характер);

4) самокритичність, що є однією з найважливіших морально-етичних вимог, які ставляться до діяльності медичних працівників, оскільки вони зобов'язані контролювати власну поведінку, передбачити наслідки своїх дій щодо третіх осіб у морально-етичному та правовому аспектах;

5) повага прав, свобод і гідності пацієнтів, родичів пацієнтів та інших осіб, яким можуть бути нанесені душевні травми, завдано збитків їхньому фізичному і психічному здоров'ю.

На основі цього узагальнюємо, що медична сфера, будучи унікальним моральним простором, ставить особливі вимоги до якості

професійної підготовки майбутніх МССС, особливим чином регулює моральні підстави професійної діяльності та особливості підготовки медичних працівників, що зумовлює необхідність створенням певних педагогічних умов, які сприятимуть цілеспрямованому вирішенню проблеми формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи на засадах деонтологічного підходу.

Список використаної літератури

1. Мельничук І. М., Стасюк І. Л. Особливості формування деонтологічної компетентності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 90–93.
2. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз : монографія. Черкаси : Книги-XXI, 2010. 440 с.
3. Гнагненко П. І. Ідентичність: філософський та психологічний аналіз. Київ : “АРТ-ПРЕС”, 1999. 466 с.
4. Добровольська К. В. Формування професійної самосвідомості студентів медичних ВНЗ як педагогічна проблема. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія. 2015. Вип. 44. С. 132–136.
5. Авдоница Н. С. К проблеме определения компонентов структуры профессиональной идентичности. Вестник ОмГПУ. 2017. № 4. С. 127–131.
6. Попіль М. І., Галяч І. М. Психологічні умови становлення професійної ідентичності майбутніх медсестер. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2008. Вип. 1. С. 130–141.
7. Єгорова Є. В. Структура професійної ідентичності особистості: експериментальне дослідження. Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. 2006. Вип. 30. С. 350–360.
8. Кульчицький В. Й. Формування професіогенезу особистості студентів медичних вузів України. Медична освіта. 2012. № 1. С. 36–40.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Мельничук І. М.

Козак Х. І. Структура професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи

В статті обоснована необхідність формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи

дела на основе деонтологического подхода. Профессиональную идентичность будущих младших специалистов сестринского дела рассмотрено как интегральное свойство личности, отражающее тождество с самим собой, собственными профессиональными и жизненными ориентирами. Предложено изучать профессиональную идентичность на основе выделенных компонентов – ценностно-смыслового, когнитивно-коммуникативного, субъектно-деятельностного, эмоционально-рефлексивного.

Ключевые слова: *будущие молодые специалисты сестринского дела, профессиональная идентичность, структурные компоненты, этико-деонтологические принципы, нормы и ценности.*

Kozak Kh. **Structure of Future Junior Nursing Specialists' Professional Identity**

The necessity of future junior nursing specialists' professional identity formation based on the deontological approach is disclosed in the article. The professional identity of future junior nursing specialists is considered as an integral property of the individual, which reflects the identity with specialist himself, his own professional and life orientation. It is proposed to study the professional identity on the basis of isolated components – value-semantic, cognitive-communicative, subjective-activity, emotional-reflexive. The criterion of the formation of the value-semantic component is the belief in the value of the profession of a medical worker and the comparison of the professional values with future professional activities. The criterion of the formation of the cognitive-communicative component is the presence of a proper level of bioethical and deontological theoretical training of future junior nursing specialists. The subjective-activity component of the future junior nursing specialists' professional identity is determined by the criterion of mastering the students' ability to realize, accept and design their own subjective deontological position as a carrier of professional and moral values. The criterion for the formation of the emotional-reflexive component of the future junior nursing specialists' professional identity is the professional self-esteem and the attitude towards themselves as the future medical professional on the basis of norms and principles of the medical

---

profession, involvement of students in the process of deontological development and self-development (active and interested students' participation in the process of deontological training). For further researches, the following levels of formation of the future junior nursing specialists' professional identity were determined: the productive (level of awareness), the optimal (level of development), the basic (level of acceptance), the initial (level of representations).

Keywords: *future junior nursing specialists, professional identity, structural components, ethical-deontological principles, norms and values.*